

ПРОФЕСОР ЛАЗЬКО ЄВГЕН МИХАЙЛОВИЧ – ВИДАТНИЙ ГЕОЛОГ-ДОКЕМБРИСТ

(До 100-річчя від дня народження)

М.М. Шаталов

Євген Михайлович Лазько народився 15 вересня 2015 р. у м. Воронцово-Олександрівськ Ставропольського краю. У 1934 р. став студентом Московського геологорозвідувального інституту (МГРІ), який закінчив із відзнакою у 1939 р. У тому же році був прийнятий до аспірантури. Навчання в аспірантурі поєднує з виробничою роботою головного геолога та начальника геологічної партії Всесоюзного тресту «Головзолото». В році війни як головний інженер експедиції він виконував урядові завдання з розшуків, розвідки та видобування п'єзооптичної мінеральної сировини в Середній Азії та Алданському регіоні.

У 1946 р. Є.М. Лазько захистив кандидатську дисертацію, розпочав педагогічну діяльність на кафедрі мінералогії й петрографії Московського інституту кольорових металів і золота. Одночасно він працює головним геологом Нерчинської, а потім – начальником Алтайської експедиції Міністерства геології СРСР.

У 1950 р. наказом Міністерства вищої освіти СРСР Євген Михайлович був переведений до Львівського університету, із геологічним факультетом якого пов'язана вся його науково-педагогічна діяльність. У цьому університеті він працював на посадах завідувача кафедр «Геології СРСР» та «Розшуків і розвідки родовищ корисних копалин», а в останні роки – професора-консультанта. Тут повною мірою розкрився його багатогранний талант як вченого світового рівня і педагога. У 1955 р. Є.М. Лазько

захищає докторську дисертацію «*Геологические условия формирования пьезокварцевых месторождений Алдана*», а наступного року йому було присвоєно звання професора. Кристалева п'єзокварцова проблематика була яскравою сторінкою наукової діяльності вченого. Різні її аспекти (геолого-генетичні, економічні) він вирішував у важкі воєнні та післявоєнні роки в межах кварцово-жильних провінцій Паміру, Алдану, Полярного Уралу. Результати цих досліджень викладені в монографії «*Хрусталеносные кварцевые жилы и их генезис*» (1957). Його знання і досвід згодом застосовуються при розвідці та видобуванні п'єзооптичного кварцу й дорогоцінного каміння (топаз, берил) в Україні і виводять вченого на рівень всесвітньовідомого авторитету з проблем п'єзокварцової сировини. Тому він був на посаді міжнародного експерта ЮНЕСКО у Сомалі та Ефіопії.

Понад 60 років дослідник проводив геологічні та розшуково-оцінювальні роботи в багатьох регіонах колишнього СРСР – в Україні, Казахстані, на Алдані, Забайкаллі, Алтаї, Далекому Сході, Кавказі, Карелії й Кольському півострові. Різномісні дослідження геологічної будови й родовищ корисних копалин указаних вище регіонів покладені в основу численних наукових праць Є.М. Лазька.

Значну увагу Євген Михайлович приділяв проблемам геології нижнього докембрію. Початком стали його дослідження докембрію Алдану, які узагальнені у моно-

© М.М. Шаталов, 2015

графії «Геологическое строение западной части Алданского кристаллического массива» (1956). Далі професор Є.М. Лазько вперше в СРСР започаткував порівняльний історико-геологічний підхід до вивчення раннього докембрію різних регіонів. Зіставлення геології ранньодокембрійських регіонів дало вченому можливість висловити плідну думку про особливий характер розвитку земної кори в докембрії і докорінну різницю між до геосинклінальною (архей) та ранньою геосинклінальною (ранній протерозой) стадіями розвитку Землі. Такий підхід вчений узагальнив у своїй фундаментальній монографії «*Основы региональной геологии СССР. Т. 3. История формирования структуры*» (1971).

Розвитком цього підходу стала запропонована Євгеном Михайловичем ідея застосування парагенетичного напряму формаційного аналізу при вивченні ранньодокембрійських утворень. Проведені під його керівництвом дослідження докембрію Українського щита (УЩ) згодом привели до формування загальновідомої в Україні й за її межами Львівської геолого-формаційної школи геологів-докембристів. Яскравими представниками цієї школи є В.П. Кирилук, А.О. Сіворонов, О.І. Матковський, К.І. Свешніков, Г.М. Яценко, С.С. Круглов, А.М. Лисак, Ю.В. Ляхов, О.Б. Бобров, О.П. Бобриєвич, М.М. Павлуць, Н.І. Мязь, Т.С. Ізотова, І.С. Паранько, А.С. Андреева-Григорович, Ю.П. Дорошенко, В.І. Лашманов, В.Г. Пашенко та ін. Численні публікації результатів досліджень вчених цієї школи стали вагомим внеском у вивчення УЩ, його геолого-формаційного та стратиграфічного розчленування, вирішення багатьох питань петрології, магматизму, металогенії і тектонічної структури. Пізніше було проведено формаційну кореляцію УЩ та інших докембрійських регіонів. Обґрунтовано геолого-формаційну індивідуальність різновікових комплексів докембрію та їхню неповторність у загальному необоротному розвитку ранньодокембрійської земної кори регіону.

Львівською школою геологів-докембристів цим проблемам присвячена низка монографій, співавтором і редактором яких був Є.М. Лазько, – «*Нижний докембрий западной части Украинского щита. Возрас-*

тные комплексы и формации» (1975), «*Методические указания по изучению докембрия*» (1970, 1979), «*Железисто-кремнистые формации докембрия европейской части СССР. Зеленокаменные пояса и роль вулканизма в формировании месторождений*» (1990), «*Железонакопление в докембрии*» (1992). Вперше в світовій практиці розроблено варіант систематики геологічних формацій нижнього докембрію. Для нижнього докембрію УЩ розроблена рангова класифікація формацій. Розроблені також вдосконалення на формаційній основі чинної кореляційної хроностратиграфічної схеми та легенд геологічних карт. Вони суттєво підвищують загальну ефективність картографування кристалічної основи щита. На формаційній основі розроблена також науково обґрунтована методика та технологія геотектонічного аналізу фундаменту УЩ під час проведення геологічної зйомки.

Отримані наукові дані також знайшли відображення на геологічних, геолого-формаційних картах, підготовлених за участю та редакцією Є.М. Лазька, зокрема, на картах докембрію УЩ масштабу 1:500 000 (1983) та 1:1 000 000 (1984). Карта геологічних формацій докембрію УЩ масштабу 1:500 000 (1991) є першим у світі досвідом складання карт такого типу на парагенетичній основі. Вона свідчить про практичне завершення формаційного розчленування нижнього докембрію УЩ.

Значними здобутками вченого є роботи, присвячені теорії рудогенезу. У них розроблені теоретичні та прикладні засади нового в рудній геології напряму – термобарогеохімія ендеогенних рудних формацій. Це були перші у світовій практиці спроби переведення пошуково-оцінювальних досліджень на принципово новий рівень, який базується на конкретних характеристиках рудогенних систем. Теоретичні узагальнення цього напряму діяльності Є.М. Лазька висвітлені ним разом із його учнями в монографії «*Физико-химические основы прогнозирования постмагматического оруденения*» (1981). Саме в монографії він започаткував ще один напрям геолого-генетичних досліджень, який одержав назву «прикладна термобарогеохімія». В останні роки життя Євген Михайлович багато уваги приділяв металогенії докембрійських комплексів і формацій. Чис-

ленні публікації науковця цього напрямку зробили вагомий внесок у подальший розвиток учення про корисні копалини.

Помітним внеском були дослідження вченого у розвиток учення про глибинні розломи. Раніше він виділів і описав Монголо-Охотський глибинний розлом у Східній Азії, а разом з Д.П. Резвим вони обґрунтували існування Закарпатського глибинного розлому (1962). У низці інших публікацій вони чітко сформулювали головні ознаки глибинних розломів та їхнє значення для прогнозування рудних родовищ.

Значними здобутками Євгена Михайловича у педагогічній діяльності є цілий ряд основних та спеціальних дисциплін, серед яких особливе місце посідає курс «Геологія СРСР». Його посібник «*Основы региональной геологии СССР*» (1975) вважався основним підручником для геологічних спеціальностей вузів Радянського Союзу. В останні роки життя вчений підготував навчальний посібник «Ендогенні рудні формації» (2002).

Загальний внесок Є.М. Лазька в науку вінчають понад 230 опублікованих праць, у тому числі вісім особистих та шість колективних монографій. Серед його учнів – вісім

докторів та 30 кандидатів наук. Вчений пішов із життя 27 вересня 2000 р. на 86-му році життя.

Визнанням високого авторитету вченого було присвоєння йому звання «Заслужений діяч науки УРСР» (1985) і вручення нагороди Ярослава Мудрого (1995). Він був учасником XII-XVII сесій Міжнародного геологічного конгресу, членом Міжнародної асоціації по рудоутворюючих розчинах Міжвідомчого тектонічного комітету СРСР, ряду наукових рад (Геологія докембрію АН СРСР, Геохімія земної кори), членом експертної комісії ВАК СРСР, членом Комісії з присудження Державних премій УРСР, членом стратиграфічного комітету, членом низки редакційних колегій, головою та членом спеціалізованих рад із захисту дисертацій.

Євген Михайлович Лазько був людиною доброзичливою, високої культури, енциклопедичних знань і принциповим вченим, діяльність якого залишила яскравий слід у геологічній науці України, колишнього СРСР та історії геологічного факультету Львівського університету імені Івана Франка.

Стаття надійшла
20.07.2015